

גבר, כלב או כיפה אדומה : מגדר ומרחב בספורט הסבולת

סוזי בן דורי ואדריאנה קמפ

הגידול בשיעור השתתפותן של נשים בענפי ספורט הסבולת המתאפיינים בשליטה גברית, מציפה שאלות בנוגע למגדר, למרחב ולמקום. מנקודת מבט ביקורתית המשלבת סוציולוגיה של ספורט, מגדר ומרחב, ביקשנו להבין מה עושות נשים בעולם התובעני של ספורט הסבולת, כיצד הן מתנהלות במרחב המאופיין בשליטה גברית ופועל גם כזירה שבה מעוצבת ומנוסחת גבריות, וכיצד השתתפותן בזירה זאת משפיעה על חייהן. מראיונות עומק עם 15 נשים עולה כי מאפייניו הייחודיים של ספורט הסבולת מאפשרים השהיה זמנית של ההסדרים החברתיים שהן נתונות בהם. אנו טוענות כי השהיה זאת מובילה לתהליך של חקירה והתמקמות מחדש באמצעות מעברים במרחב. מעברים אלו, פיזיים וסימבוליים, קוראים תיגר על תפיסות נורמטיביות של מגדר ומרחב ומזמנים לנשים אפשרויות חדשות של זהות כספורטאיות, כנשים וכבני אדם. עוד עולה כי כסוכנות פעילות, משתתפות המחקר מצליחות לעצב נרטיב חדש של נשיות, לצבור הון הניתן להמרה במעגלי החיים השונים ולעצב את מרחב ספורט הסבולת מחדש עבורן ועבור נשים נוספות. בחינה פנומנולוגית של יחסי הגומלין בין מעברים במרחב לבין השהיות זמניות עשויה לתרום לספרות העוסקת בסוגיות של זמן, מגדר ומרחב ולגוף הידע העוסק בספורט, מרחב וזהויות.

מילות מפתח: מרחב, מגדר, זמן, ספורט סבולת, מעברים סימבוליים, מעברים פיזיים

האמת? זה בכלל לא היה בתוכניות או בחלומות שלי, כאילו מה לי ולזה. מקסימום מבחינתי היה מנוי למכון כושר וחוג ספינינג או חיטוב אם לא הייתי מבריזה. אבל... לרוץ? לשחות? בפעם האחרונה שרצתי היה בבית הספר וגם אז תמיד היו לי תירוצים שאני במחזור (צוחקת). רכבתי קצת עם חברות פה ביישוב ואז פתאום נולד העניין של טריאתלון הנשים והיה פרסום, וארגון אימוני הכנה בחוף הנכים בהרצליה עם מאמנים מקצועיים ופמפמו כל הזמן שכל אחת יכולה. אז אמרתי יאללה, אני כבר לא צריכה לרדוף אחרי הילדים שלי, ננסה. לרכוב אני יכולה, אמנם לא על אופני כביש אבל הסבירו שבאירוע הזה גם אופני שטח זה בסדר, לשחות אני יודעת, אמנם בברכה ולא בים, ושחיתי חזה ולא חתירה אבל מילא [צוחקת], לא הבנתי אז את ההבדלים בכלל, ואולי טוב שכך.... ולרוץ? מקסימום אלך, וזהו, השאר זה היסטוריה, לא יכולה לחשוב על עצמי יותר בלי זה (נעמי, אשת ברזל).

סוזי בן דורי, החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת תל אביב.

דואר אלקטרוני: suzybendori@gmail.com

פרופ' אדריאנה קמפ, החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת תל אביב.

דואר אלקטרוני: akemp@post.tau.ac.il

הגידול בשיעור השתתפותן של נשים בענפי ספורט הסבולת, טריאטלון, מרתון, אולטרה-מרתון ואיש ברזל, המתאפיינים בשליטה גברית ורובם מתקיימים במרחבים פתוחים, מציפה שאלות בנוגע למגדר, למרחב ולמקום. במאמר זה ביקשנו להבין כיצד הנשים חוות את השתתפותן בזירה שממנה הן הודרו עד לא מזמן,¹¹ אילו יחסים חברתיים, תרבותיים ופוליטיים מתאפשרים להן בזירה שהפכה את דימוי "איש הברזל" לסמל שלה, והאם וכיצד יכול מרחב עתיר משתתפים זה להפוך בעבורן למקום – פיזי, חברתי וסימבולי.

הגוף הספורטיבי נחקר בדרכים מגוונות, לרבות במחקר הפמיניסטי, שהכיר זה מכבר בגוף הספורטיבי כזירה חשובה לפענוח יחסים פוליטיים, חברתיים ותרבותיים ובפוטנציאל המתמיר הטמון בזירה זאת (בן דורי וקמפ, 2019; Woodward, 2008; Hargreaves, 2013). המחקר הפמיניסטי אף מכיר בחשיבותה של השיטה הפנומנולוגית לחקר חייהן של נשים (דה בובואר, 1949/2001; Young, 1990). עם זאת, חרף ההכרה במרכזיותם של גוף וחוויה להבנת חייהן של נשים, חקר חוויותיהן המגופנות (embodied experiences) של נשים בספורט, ובייחוד הקשר בינן לבין המרחבים החברתיים שהן מתקיימות בהם, נותר מצומצם (Allen-Collinson, 2011).

"המפנה המרחבי" של שנות ה-90 האיר את מקומו של ה"מרחב" ביחסים החברתיים, וכחלק ממנו את הרלוונטיות שלו לחקר הספורט, תוך כדי התמקדות במרכזיותו של הגוף האנושי בייצור המרחב (Van Ingen, 2004). בהשראת פוקו (Foucault, 2008), היו מחקרים שאימצו גישה הרואה במרחב אתר של פיקוח ומשמעת, והתמקדו בסדר החברתי-מרחבי המתעצב במרחבים פיזיים (כגון אצטדיונים, מועדוני כושר וחדרי הלבשה), כביטוי של אידאולוגיות דומיננטיות (הרצוג ולב, 2015; Bale, 1993; Fusco, 2000; Maguire, 2002). אחרים, בהשפעת לפבר והפמיניזם הפוסט-סטרוקטורליסטי, עסקו במעברים במרחב ועמדו על אופיים כמעברים חוצי גבולות (transgressive) המעצבים מחדש יחסים וזהויות מגדריים (לה-ברז ורזניק, 2006; Cronan & Scott, 2008). אולם, אף שמחקרים אלו האירו את חשיבות זירת הספורט כאתר לבחינת יחסי כוח בחברה, הם מיעטו לעסוק בפנומנולוגיה של הגוף ובהצטלבות של מגדר, זמן ומרחב כעדשה שדרכה אפשר לבחון יחסים אלו.

מאמר זה מבקש למלא פערים אלו ולהסב את תשומת הלב להצטלבות של מגדר ומרחב בספורט הסבולת. מראיונות עומק עם 15 נשים המשתתפות באופן פעיל בספורט סבולת, אנו מפנות את תשומת הלב המחקרית לאופן שבו נשים אלו חוות את המעבר למרחב החומרי והסימבולי שהימצאותן בו אינה מובנת מאליה. במרכז הדיון תעמוד הדיאלקטיקה בין הממד ה"אובייקטיבי" של המרחב – כמקום בעל מאפיינים פיזיים וחברתיים – לבין התחושה הסובייקטיבית המגופנת של הספורטאיות עצמן.

טענתנו העיקרית היא כי המעבר של נשים למרחב גברי של ספורט אתגרי אינו כרוך רק בחציית גבולות מרחביים. למעשה, שוליותן האפריורית של נשים בזירת ספורט הסבולת, השיח המריטוקרטי המאפיין אותה, והיות הגוף ויכולותיו המשתנה המרכזי בזירה זאת, חוברים יחד

¹¹ עקרונות הספורט המודרני – חוסן פיזי, אגרסיביות, תחרות, דבקות במטרה, מנהיגות ושבירת שיאים – היו תחילה היסוד להדרת נשים, "המין החלש", מכל ענפי הספורט, ולאחר מכן מענפי ספורט המתאפיינים בעימות פיזי או דורשים סבולת. המשחקים האולימפיים של שנת 1984 סימנו את נקודת המפנה, אז נכללה לראשונה תחרות מרתון הנשים וסימנה פורמלית את כניסתן של נשים לספורט הסבולת (Pfister, 2012).

למעבר משולב (interplay) של זמן ומרחב, שבמהלכו מושהים זמנית הסדרים חברתיים ממוגדרים שהן נתונות בהם. כפי שנראה, ההשהיה הזמנית היא המאפשרת למשתתפות המתקרות את ההזדמנות להתמקם מחדש תוך כדי ניהול דיאלוג מתמשך עם תפיסות תרבותיות והסדרים חברתיים ממוגדרים בנוגע לספורט, למרחב ולמגדר.

ספורט סבולת בישראל

פעילות גופנית הפכה זה מכבר לרכיב בתרבות הפנאי וסגנון החיים המודרני של חלק גדול מן האוכלוסייה. היא אינה עוד זכות יתר השמורה למיעוט מקצועני. התהודה החיובית הנלווית לספורט, ובפרט לספורט הסבולת, מבטאת רעיונות מפתח בחברה המודרנית, כגון אינדיבידואליזם, יזמות, מימוש עצמי והתעלות רוחנית (גלילי ועמיתיו, 2009; Andrews & Silk, 2012).

גם בישראל צמחו ענפי הסבולת בשיעור ניכר בעשורים האחרונים, ולעומת העבר, גברים ונשים רבים יותר מבצעים כיום אימונים גופניים סדירים ומשתתפים בתחרויות טריאתלון, מרתון, אולטרה-מרתון ואיש ברזל. נוכחותן של נשים בזירת הסבולת איננה עוד חריג או קוריוז, ואף שהיקפה אינו מתועד באופן מוסדי-פורמלי, הנתונים קיימים באתרי ספורט שונים, כגון "מבט למרוץ" (<https://raceview.net>). לנוכחות נשים בעולם הסבולת יש ביטוי רחב במדיה לסוגיה, בשיח המקצועי הפורח סביב רפואת הספורט, בשיח על נשים וספורט, בפורומים העוסקים בעולם הספורט ככלל ובפורומים ייעודיים לנשים, בעלייה בשכיחות של אירועי הספורט, בקבוצות אימון לנשים בלבד ובאלו המשותפות לגברים ולנשים, בתיעוד נרחב של חוויות הספורט של הנשים ובהקצאת מקום מרכזי לציוד ספורט לנשים בחנויות המקצועיות.

שיטוט באתרי הספורט¹² מציף סיפורים רבים של נשים שלקחו חלק בתחרות שהן התאמנו אליה חודשים ארוכים. התמה המרכזית העולה מהם היא כי "פתאום קמה אישה בבוקר ומחליטה שהיא מתחילה לרוץ, לרכוב או לשחות" או לשלב את שלוש הפעילויות האלו יחד. כך מתחילים, פחות או יותר, רוב ה"רומנים" בין הנשים לבין האספלט, שביל הכורכר, מסלולי הרכיבה ובריכת השחייה והים. ההתחלה היא מינורית והמרחק שהמתאמנות גומאות אינו עולה על 5 או 10 קילומטרים. מבחינתן המעבר מ"בטטת כורסה" מסוגנת לגמיאת מרחק הנמדד באלפי מטרים, נשמע גדול ומאיים, אך גם מספק, ולא חולף זמן רב ואנו עדים לשיפור בזמנים, בסגנון ובכושר המלווה גם בשינוי סגנון החיים. במרוצת שנת פעילות נמרצת עוברות המתאמנות עשרות אימונים ומשתתפות בכמה תחרויות, ומכאן השמיים הם הגבול, וסימון אירועי הסבולת הגדולים הוא עניין של זמן בלבד.

על רקע השינוי שחל בזירת הסבולת בישראל, הגידול הדרמטי בשיעור השתתפותן של נשים בזירה זאת והעובדה שהספורט הוא חלק מן המערכת החברתית, בולט היעדרו של הדיון האקדמי בתופעה. מה עושות נשים בעולם התובעני של ספורט הסבולת? מה משאיר אותן שם? כיצד הן מתנהלות במרחב המאופיין בשליטה גברית ופועל גם כזירה שבה מעוצבת ומנוסחת גבריות? וכיצד השתתפותן בזירה זאת משפיעה על חייהן?

¹² האתרים המרכזיים העוסקים בספורט הסבולת הם: שוונג (shvoong.co.il), אינטרוול (https://www.facebook.com/Interval-243533475692984/?hc_ref=OTHER), ראנפאל (<https://runpanel.co.il>).

כדי לדון בשאלות אלו נציג בפרק הבא שני גופי ידע במחקר הספורט: האחד מתמקד בהצטלבות של ספורט ומגדר והאחר בכתיבה סוציולוגית על ספורט ומרחב. מתוך הסקירה עולה כי אף שהספרות הפמיניסטית עסקה רבות בגוף הממוגדר, תשומת הלב לענפי הסבולת ולחוויות מגופנות של נשים בספורט כקטגוריה אונטולוגית ואפיסטמולוגית היא מצומצמת וחסרה, ואילו הספרות שעסקה בספורט ובמרחב התמקדה בעיקר בסדר חברתי-מרחבי המתעצב במרחבים פיזיים ומוחשיים או במעברים במרחב בעיקר כמעבר של חציית גבולות. אנו מבקשות להציג את שני גופי הידע הללו באמצעות בחינה ביקורתית של המושגים "מגדר", "מרחב" ו"גוף" בספורט סבולת, ולהוסיף לדיון את ממד הזמן ואת הפנומנולוגיה של הגוף.

ספורט, מגדר וגוף

מצד אחד, נדמה כי מרכזיות הגוף בספורט מייצרת את השפעתן של קטגוריות חברתיות שונות, כגון מגדר, מעמד וגזע, לטובת שיח "כל אחד/ת יכול/ה", המאפיין פעילות ספורטיבית. מן הצד האחר, העצימות הנדרשת מן הגוף, בעיקר בזירת הסבולת, מזמינה מבט ביקורתי לייצוגים, לתפקידים, למסרים ולמשמעויות הנלווים לפנומנולוגיה של הגוף. למעשה, ההכרה בחשיבותן של פעילויות מגופנות בספורט כמקור אונטולוגי לצד ההכרה בגוף כמקור אפיסטמי, הן שהובילו את המחקר הפמיניסטי לחשיבה ביקורתית על השילוב של גוף, מגדר וספורט (Markula, 2003; Young, 1990).

הבניית הספורט כזירה גברית, שנשיות ואתלטיות נתפסות בה כיסודות מנוגדים, עומדת בבסיס טענת המחקר הפמיניסטי על היותו של הספורט זירה פוליטית המשקפת תבניות עומק והסדרים חברתיים המשעתקים היררכיות מגדריות וממירים אותן להיררכיות של הישגיות (Hargreaves, 2013). טענה זאת מודגמת בפמיניזם הליברלי שהתמקד בנגישות ובשוויון הזדמנויות וחשף אי-שוויון בחלוקת המשאבים לגברים ולנשים. כך נחשפו הן ייצוג החסר של נשים בעמדות של קבלת החלטות ובדרגים של אימון ומנהיגות והן סטראוטיפים המובילים לאפליית נשים ולהסללתן לתחומי ספורט הנחשבים נשיים. דוגמה נוספת היא הפמיניזם הרדיקלי, שהדגיש את המיניות כאתר מרכזי לשליטה בנשים באמצעות המיסוד החברתי של ההטרונורמטיביות וההטרסקסואליות, המתבטאות בדרישה מספורטאיות להפגין את נשיותן ומיניותן ההטרסקסואלית, ומתייג נשים העוסקות בתחומי ספורט הנחשבים גבריים כחריגות (Scruton & Flintoff, 2013). עוד עמדו במרכז החקירה הצטלבויות של "לעשות מגדר"¹³ בספורט כמכניזם של אי-שוויון, עם קטגוריות חברתיות, כגון מעמד, גזע, אתניות, מיניות וגיל (בן דורי וקמפ, 2019; Schultz, 2011; Sykes, 2006).

עם זאת, בהשפעת עבודותיהם של באטלר (1990), שעסקה בזילות מגדרית ובמגדר כמבע, של פוקו (Foucault, 1977), שכתב על "הטכנולוגיות של העצמי", ושל מרלו-פונטי (Merleau-Ponty, 2001), על מגופנות (embodiment perception) כפעולה אקטיבית של הגוף הפיזי וכערוץ שבאמצעותו הגוף מפרש את העולם, מושפע ממנו ומשפיע עליו, התעצבה ההכרה באפשרות לקרוא

¹³ הערת מערכת: המינוח "לעשות מגדר" בא להדגיש את העבודה, העשייה והפעולה הכרוכה במְגֵדוֹר.

תיגר על נורמות מגדריות, לחצות גבולות מגדריים וליצור הגדרות חדשות של נשיות בספורט (Heywood & Dworkin, 2003).

על-אף הפוטנציאל הפוליטי הטמון בפעילויות המגופנות, העיסוק האקדמי הבוחן את פעילותן האתגרית של נשים מנקודת מבט פנומנולוגית – את חוויותיהן ואת המשא ומתן שהן מנהלות עם מרחבים ממוגדרים – הוא מצומצם. חסר זה מצליח לטשטש את האופן שבו המרחב, על היבטיו החומריים והסימבוליים, מבנה ומעצב את מיקומן החברתי של נשים, תוך כדי שהוא מותיר את מרבית הדיון שבוי בשיח הליברלי, הרואה בפעילות הספורטיבית של נשים עניין אינדיבידואלי שהוא עיוור למגדר.

ספורט ומרחב

המפנה המרחבי במדעי החברה האיר את הרלוונטיות של "מרחב" כקטגוריה אנליטית לבחינת הגאוגרפיה של היחסים החברתיים והשפעתה על אי-שוויון, הדרה, אפליה ו"האחרה". מרבית המחקרים הביקורתיים אימצו גישה יחסותית למרחב (relational space) (Fuller & Löw, 2017), שלפיה המרחב אינו מבנה נפרד ממבנה היחסים החברתיים, אלא תוצר חברתי של הגוף האנושי הפועל כציר מתווך בין קטגוריות חבריות שונות, כגון מגדר, מעמד, מיניות וגזע. במובן זה, המרחב הוא תמיד פוליטי, ולפוליטיקה המרחבית המתקיימת בו יש חלק חשוב בהבנייתו ובעיצובן של זהויות בתוכו. ההבנה של פוליטיקה מרחבית, על הזהויות והפעילויות המייצרות ומאתגרות אותה, מחייבת הבנה והדגשה של הסובייקטיביות האנושית והפוליטית ושל אופני ההבניה המרחביים שלה (Lefebvre, 1991; Massey, 2005; Soja, 2010).

ההתמרה של המרחב מרעיון אבסולוטי לזירה בעלת משמעות סוציולוגית, היא תהליך המתרחש באמצעות הגוף (body). הגוף הוא המתווך בין פעילויות והסדרים מרחביים לבין מבנים חברתיים. פעילויות מרחביות חורגות מעבר להיבט הפיזי של המרחב וכוללות רוטינות יום-יומיות שהן ביטוי ליחסי גומלין של הגוף עם המרחב הפיזי. תנועה ופעילות פיזית הם אופנים ברורים של פעילויות מגופנות היוצרות מרחב חברתי (De Certeau, 2005). הגוף הוא משתנה מפתח בהפיכתם של הסדרים חברתיים למרחב. במילים אחרות, פעילויות מגופנות הן הפעילויות שבאמצעותן הפעולה של "לעשות מקום, לקחת מקום" – התביעה לזכות להשתייך למקום, לחוות אותו, לעשות בו שימוש מגוון, לקבוע את אופיו, להשמיע בו את הקול ולתת לו משמעות – הופכת למהלך פוליטי.

המפנה המרחבי הגיע לסוציולוגיה של הספורט עם מחקרו הקלסי של בייל (Bale, 1993). בייל נשען על כתביו של פוקו על הפנאופטיקון (Foucault, 2008) כדי לפענח כיצד פועל האצטדיון המודרני כמרחב להפעלת כוח מפקח וממסטר. לטענתו, השינויים המרחביים לארגון הפעילות הספורטיבית קשורים לתהליך התרבות של החברה (civilizing society), שבמסגרתו שליטה וריסון הפכו למתחכמים יותר והשימוש בכוח ישיר אינו ברור כבעבר. ברוח דומה בחנה פוסקו (Fusco, 2000) את הדרכים שבהן הארכיטקטורה והגאוגרפיה של הבזות (abjection) במלתחות של נשים ספורטאיות פועלות כמנגנון פיקוח ומשטור של מגדר, תשוקה ומידות גוף, תוך כדי הבניה מחדש של סובייקטיביות פיזית ותודעתית.

גוף ידע נוסף, הנשען על גישות פמיניסטיות וגאוגרפיות פוסט-סטרוקטורליסטיות, בחן את הייצור החברתי של המרחב בספורט כמנגנון המעצב, אך גם מאתגר, את הצטלבויות יחסי הכוח עם

מגדר, מעמד, מיניות וגזע. תשומת לב רבה ניתנה במחקרים אלו ל"פוליטיקה של הגוף", המתעצבת במרחבים חברתיים ופיזיים ממשיים. למשל, ג'ונסטון (Johnston, 1998) בחנה במחקרה על נשים מפתחות גוף את הכוחות ההגמוניים ההופכים את חדרי הכושר לאתר של אשרור זהויות. היים לפרומבוז (Heim LaFrombois, 2019) עסקה בהשפעת אופיו הממוגדר של המרחב הציבורי על השתתפותן של רוכבות אופניים בשיקגו. יירווד (Yearwood, 2018) בחן את ההצטלבות של מרחב וגזע ביחס אל אתלטים שחורים בקמפוס לבן וטען לגזענות מבנית מגופנת שבאה לידי ביטוי בציפייה להפגין פיזיות ועמידות גבוהה גם מחוץ למרחבי הספורט. וואן אינגן (Van Ingen, 2004) בחנה את דרכי ההתנגדות המתהוות במועדון ריצה של הומוסקסואלים בטורונטו ואת השפעתן על מגדר, מיניות ופנאי אורבני.

מטרת המחקר

ממחקרים אלו עולה, אפוא, מרכזיותם של המרחב ושל הגוף במרחב כזירה לייצור, לשינוי ולייצור מחדש של יחסים וזהויות חברתיים. במאמר זה, אנו מצטרפות לספרות זאת ומבקשות להוסיף לה בשני מובנים שלא זכו לתשומת לב מחקרית: ראשית, על-ידי הרחבת הדיון על היחסים בין מרחב ומגדר בזירת ספורט הסבולת בישראל, ושנית, על-ידי התמקדות בנקודת המבט הפנומנולוגית של הנשים הספורטאיות עצמן.

שיטה

המחקר נערך בשיטה איכותנית והתבסס על הנחות פנומנולוגיות.

הראיונות

כלי המחקר שבחרנו הוא ראיונות עומק נרטיביים מובנים למחצה. להבנתנו, זאת הדרך הטובה ביותר להנגיש את חוויותיהן ואת התנסויותיהן של המשתתפות, להציף "סיפור" בעל משמעות, להבין את נקודת המבט של הנשים (emic) ולבחון את התופעה הנחקרת על-ידי סימון יחסי כוח, מורכבות וסתירות פנימיות (שקדי, 2003). הראיון המובנה למחצה אפשר גמישות וספונטניות, ואף שהיה דמיון בין הנושאים שנדונו, כל ראיון היה ייחודי ודרש ריכוז רב ויכולת לחשוב ולהגיב במהלך השיחה. הראיונות התנהלו כשיחה אישית ואפשרו לדון בפירוט בסוגיות מגוונות, כגון מרחב, זהות, קשיים, דימוי עצמי, דימוי גוף, עבודה, קשרי משפחה, זוגיות וחברות. כל הראיונות בוצעו ותמללו בידי המחברת הראשונה. תהליך התמלול החל בסמוך לקיומם של הראיונות ונמשך זמן רב, אך הוא סייע לחוש קרבה אל המשתתפות ואפשר להתבונן לעומק בחוויות ובהתנסויות הנוגעות לסוגיות של התמודדויות, מעברים וגוף בקרב נשים בעולם הסבולת. ניתוח הראיונות התמקד בקטגוריות ובתכנים של סוגיות אלו. בהתאמה לתאוריה המעוגנת בשדה (ראו גם גבתון, 2001), תהליכים אלו הובילו לאיתור התמות המרכזיות, ובהמשך – לכלל המשגה תאורטית העולה מן הנתונים עצמם.

המראיינות

במחקר השתתפו 15 נשים שאותרו בשיטת "כדור השלג". כדי להבין את השפעתו של ספורט הסבולת על חייהן של הלוקחות בו חלק, הפעלנו בבחירת המשתתפות קריטריון שכינינו "כלל ה-5X5". לפי כלל זה נבחרו להשתתף במחקר נשים הלוקחות חלק בספורט הסבולת חמש שנים לפחות ומתאמנות לפחות חמש פעמים בשבוע. כלל זה התבסס על הדרישות המאפיינות את ספורט הסבולת יותר מאשר על איכות ביצוע ויכולת. כדי לאפשר ריבוי קולות ולקבל תמונה נרחבת ככל האפשר, בחרנו במודע לראיין נשים העוסקות בענפי ספורט מגוונים, כגון ריצות מרתון, אולטרה-מרתון, טריאתלון ואיש הברזל, משתייכות למסגרות אימון מגוונות, מתגוררות באזורים שונים בישראל וחיות בצורות יישוב שונות, כגון בעיר, בקיבוץ וביישובים קטנים. עם זאת, אפשר לאפיין את כלל המראיינות כמי שמשתייכות למעמד בינוני מבחינה חברתית-כלכלית.

הליך

המחקר החל באמצעות היכרות מוקדמת של המחברת הראשונה עם שתיים מן הנשים, והיא גם ערכה את הראיונות. לאחר מכן, כאמור, אותרו המשתתפות הנוספות בשיטת "כדור השלג". נושא המחקר הוצג מראש בשיחת טלפון, במייל או בהודעת פייסבוק. הנשים נענו להצעת הפגישה בהסכמה עקרונית ומידית. התחושה הייתה כי רצונן של הנשים להיפגש ולומר את דברן אינו נופל מן העניין שלנו לשמוע אותן, והן השקיעו מאמצים בתמרון לוח הזמנים שלהן כדי שהפגישה תצא אל הפועל. מקום הראיון נקבע לפי רצונה של כל משתתפת ולפי לוח הזמנים שלה. בפגישה עם הנשים הציגה המחברת הראשונה את עצמה ואת המחקר וביקשה את אישורן להקליט את הראיון. כמו כן, הן התבקשו לבחור לעצמן שם בדוי שיופיע במחקר. היכרותה של המחברת הראשונה עם עולם הספורט הקלה על יצירת אווירה משוחררת ומאפשרת, ותרמה לתחושת הנוחות של רוב המשתתפות. הקרבה שנוצרה ביניהן הביאה כמה מן הנשים לפנות מיוזמתן לאחר הראיון ולבקש להרחיב או להבהיר נקודות מסוימות שעלו בשיחה, ואלו שהפנינו אליהן שאלות נוספות לאחר הראיון נענו ושלחו את תשובותיהן בהרחבה בדואר אלקטרוני. רובן הגדול הביעו רצון לקרוא את המחקר לכשיסתיים.

למען חסיון המראיינות, הן צוינו במאמר בשמות הבדויים שהן בחרו לעצמן.

מעברים במרחב

"אישה קטנה עשתה לה לערש את כדור הארץ, הכדור הגדול" (דליה רביקוביץ, 1995).

מניתוח הראיונות עולה כי אף שספורט הסבולת מעמת את הנשים עם קשיים המשקפים סדר מרחבי וחברתי ממוגדר, הוא גם זה המאפשר השהיה זמנית והפרעה להסדרים האלו. השהיה מובילה לחקירה ולהתמקמות מחודשת באמצעות הפעילויות המגופנות שבליבת זירה זאת, המאפשרות מעברים מחדה לביטחון, מזרות לשייכות, מנשי לגברי ומחומרי לסימבולי. כל אלו יידונו בהרחבה בפרק זה.

"הטובים לטיס"

השאלה הראשונה שהפנינו למשתתפות המחקר נגעה למוטיבציה שלהן בראשית הדרך להתנסות בספורט הסבולת. התשובה שחזרה על עצמה נעה בין דימוי גוף, טיפול בעצמי, שיח בריאות והשפעה סביבתית.

רוני [רצה למרחקים ארוכים]: גרנו בניו יורק... ומרתון ניו יורק הוא אירוע דרמטי שאי אפשר שלא להבחין בו, ובשבילי אז לרוץ מרתון היה משהו שרק "הטובים לטיס" עשו. ורציתי... את הוואו הזה, בשביל עצמי בעיקר, להראות לעצמי שאני יכולה, ואמרתי שזאת תהייה מתנת יום ההולדת ה-40 שלי, אני ארוץ מרתון ועל הדרך גם ארד כמה ק"ג [צוחקת].

אריקה [רצה למרחקים ארוכים]: חבר שלנו, שבדיוק עשה "איש ברזל", אמר "...פותחים אצלנו קבוצה למתחילות, יש כמה נשים כמוך (... בטטות...), תבואי", ואני הרגשתי שזה הזמן, הילדים גדלו ואני יכולה לטפל בעצמי, כי כשהייתי אימא הייתי אחרונה בשורה.

נעמי [אשת ברזל]: האמת? זה בכלל לא היה בתכניות או בחלומות שלי, כאילו מה לי ולזה. מקסימום מבחינתי היה מנוי למכון כושר וחוג ספינינג או חיטוב, אם לא הייתי מברזיה. אבל... לרוץ? לשחות? בפעם האחרונה שרצתי היה בבית ספר וגם אז תמיד היו לי תירוצים שאני במחזור [צוחקת]. רכבתי קצת עם חברות פה ביישוב ואז פתאום נולד העניין של טריאתלון הנשים והיה פרסום, וארגנו אימוני הכנה בחוף הנכים בהרצליה עם מאמנים מקצועיים ופמפמו כל הזמן **שכל אחת יכולה**. אז אמרתי יאללה, אני כבר לא צריכה לרדוף אחרי הילדים שלי, ננסה. לרכב אני יכולה, אמנם לא על אופני כביש אבל הסבירו שבאירוע הזה גם אופני שטח זה בסדר, לשחות אני יודעת, אמנם בבריכה ולא בים, ושחיתי חזה ולא חתירה אבל מילא, [צוחקת] **לא הבנתי אז את הבדלים בכלל, ואולי טוב שכך**.... ולרוץ? מקסימום אלך, וזהו השאר זה היסטוריה, **לא יכולה לחשוב על עצמי יותר בלי זה**.

נדמה שהסיסמה של טריאתלון הנשים "כל אחת יכולה" וסיסמת הארגון "אתנה"¹⁴, "כל אחת מנצחת", הן התרגום הממוגדר של "הטובים לטיס". ובעוד זה מבקש לייצר היבדלות והיבחנות, שיח "כל אחת יכולה" מבקש בעיקר להגדיל את מספר הנשים בספורט ולהדגיש את ההשתתפות כגורם מרכזי. לכך יש להוסיף את השיח הצרכני שהחברות המסחריות¹⁵ וקבוצות הספורט השונות מפעילות בגיוס קהל הנשים כצרכניות וכמתאמנות. שילוב שלושת סוגי השיח – ה"עצמי", הצרכני והרטורי, שלפיו "כל אחת יכולה" – בנקודת הזמן שבה אימהותן של הנשים אינה כה תובענית, מאפשר השהיה זמנית במחויבותן האימהית לטובת הקצאה אחרת של הזמן עבור ה"עצמי".

¹⁴ חזונה של "אתנה", מועצה ציבורית לקידום נערות ונשים בספורט", הוא לפתח תרבות ספורט בישראל בדרך שתבטיח את השתתפותן המלאה של ילדות, נערות ונשים.

¹⁵ בעשור האחרון ניכרת בישראל כניסה של מותגי ספורט חדשים רבים והרחבת פעילות של המותגים הקיימים. מספר אירועי הספורט בישראל גדל בשיעור ניכר וחלקם הגדול מופק בחסויות של חברות מסחריות. לכך יש להוסיף תוכניות טלוויזיה, כתבות וייצוגים של ידוענים בספורט הסבולת, וכן מעורבות של מוסדות בריאות המעודדים פעילות פיזית, בין אם על-ידי הפעלת קבוצות הליכה וריצה, ובין אם במימון חלקי של בדיקות כשירות לפעילות הסבולת.

כלב, גבר או כיפה אדומה

חלק ניכר מן האימון השבועי מתנהל בשעות מוקדמות או מאוחרות של היום ובמרחבים גאוגרפיים שונים, רובם מרחבים פתוחים. ניסיון לבדוק כיצד מרגישות הנשים במרחבים אלו העלה כי רכיב החרדה המתמקד בביטחון פיזי ובאוריינות מרחבית הוא מוטיב החוזר אצל רובן.

מיה [אולטרה-מרתוניסטית]: יש מקומות שלא בטוחים... המקום הכי נפוץ לריצות נפח בשטח הוא יער בן שמן. אני לא ארוץ שם לבד ובכלל במשך היום יש הרבה אזורים שאני לא ארוץ בהם לבד... אני פוחדת.

יעל [מתאמנת לתחרות "ישראלמן" באילת]: עשינו שלשה ב"איש ברזל" באילת [...] אני רכבתי... הרכיבה הכי קשה שעשיתי בחיים. זה... נחשב לאחת התחרויות "איש ברזל" הקשות... לפני התחרות... בחופשה עם בעלי באילת... עם האופניים כמובן, רכבתי את העלייה, הגעתי לנטפים והייתי אמורה להמשיך עוד שעה. ואני לבד... אף אחד לא עובר שם. בקושי רכבים צבאיים. הגדר לשמאלי, ורק חסר עכשיו שאחרי הסיבוב מתחבא לי מישהו. אמרתי די, הסתובבתי וחזרתי.

החשש מפגיעה פיזית והצורך בהגנה מתנים את ההשתתפות במרחב במיגון, כגון ליווי כלפי, מיגון כימי או ליווי גברי.

יעלי: הרוב זה שטח, לא נעים לרוץ לבד. מסתובבים פה כל מיני... ואני רצה רק עם הכלב. היו מקרים, [...] אמרתי לעצמי, "אם הם תופסים אותי עכשיו הלך עליי, אף אחד לא יודע שאני פה". מזל שהוא היה אתי. הוא לא עושה כלום, רק נראה מפחיד. אבל לי זה מספיק.

רוחמה: ... באזור הקיבוץ שלי... אנחנו מאוד קרובים ליישובים בדואים ותחושת הביטחון שלי לא משהו. אז אני רצה עם גז פלפל.

איבון: אני לא אלך למקומות נגיד ש... פה לפארק המסילה [...] לבד... יש שם נערים שמטרידים... הטרדות יש כל הזמן: הערות, צפירות של מכוניות. לאן את רצה? מה רודף אחרייך? וזה מאוד בעייתי. יש מקומות שאני לא ארוץ בהם... אפילו גן סאקר... אלא אם אני רצה עם גבר...

לעומת תנועת הגברים במרחב המצטיירת כבטוחה יותר, תנועתן של הנשים מלווה בחששות ומצריכה היערכות והתארגנות מול הפוליטיקה של המרחב. נוסף על החרדה מפגיעה פיזית עולה החרדה מתסמין "כיפה אדומה".

איילה [ד"ר לתני"ך, מרתוניסטית]: קשה?? האימון הראשון בשטח [...] פחדתי שאני אשאר מאחורה ולא אמצא את הדרך חזרה, חוש הכיוון שלי הוא נוראי. היינו מעט נשים בקבוצה, אף אחת מאתנו לא הכירה את השטח, הרוב גברים, היינו ממש תלויות בהם, שלא ישאירו אותנו לבד.

שירה [מתאמנת בקבוצת טריאתלון במרכז]: בחודשים הראשונים שהצטרפתי לריצות שטח... איזה חודשים? זה לקח שנה ואולי יותר. תמיד בלילה לפני היו לי סיוטים, מה יקרה אם לא אהיה בקצב של הקבוצה, אם אלך לאיבוד, איך אחזור אם אשאר אחרונה. הייתי יוצאת עם כאבי בטן מרוב לחץ.

יעלי, אולטרה-מרתוניסטית ותיקה, העלתה את האפשרות שהיעדר אוריינות מרחבית נובע מארגון המרחב הציבורי הפתוח כמרחב גברי בעיקרו ומפעילויות אימון שהוקצו לגברים והועצמו במסגרת השירות הצבאי, ולא בהכרח מסיבות מהותניות (essentialism) של חוסר יכולת להתמצא:

יעלי [אולטרה-מרתוניסטית]: בהתחלה... לרוץ בשטח היה פחד אלוהים. לא מכירה, מה?... הייתי בסיירת? איך אמצא את הדרך חזרה? [...] פחדתי להיות כיפה אדומה. הייתי תלויה בחברים גברים שירוצו אתי, היינו מעט נשים אז... אבל היום אני מכירה, שולטת, לא פוחדת.

האופן שבו המרחב הגאוגרפי נחוה על-ידי הנשים כמרחב לא להן, מאיים, מסוכן ומצריך כישורים שהן חסרות, כגון יכולת ניווט וקריאת מפות, מצביע על המבנה המרחבי הממוגדר, על שוליותן המספרית בראשית הדרך, וגם על האפשרות שזרותן ושוליותן היא זאת שאפשרה את פעילותן תחת הרדאר.

איבון: כשהתחלתי לרוץ הייתי בין הבודדות. היינו כל כך מעט, הכרתי את כולן. זה לא כמו היום, פטריות אחרי הגשם. היינו חלוצות ממש, אף אחד לא ממש התייחס אלינו, בכלל לא ידעתי מה המרחק של מרתון, לא ידעתי שזה 42.2 קילומטרים, וגם לא היה את מי לשאול ואולי טוב שככה, אם היית יודעת במה זה כרוך אולי לא הייתי נכנסת.

אף שנרטיב המסע והתנועה במרחב נתפס כטבעי ובטוח יותר עבור הגברים, אפשר לזהות עקומת למידה ואפשרויות חדשות שהנשים מציגות כתוצאה מנוכחותן במרחבים אלו.

יעלי: היום אני מכירה, שולטת, לא פוחדת. חוץ מלרוץ לבד בלילה ביערות אני ממש סבבה.

אלומה: למדתי להרגיש את הים, לקרוא תחזיות של גובה גלים, מפות של כיווני רוח... זה חשוב גם לרכיבה... ממש נהייתי מטאורולוגית [צוחקת].

סימון דה בובואר (1949/2001) זיהתה את התנועה החורגת מן המתחם הפרטי "הנורמטיבי" כתנועה המאפשרת התעלות מעל לקיום הביולוגי בהווה: "העולם היה שייך מאז ומתמיד לגברים, ואף אחד מן ההסברים שהוצעו לכך אינו נראה לנו מספק" (עמ' 93). התנועה במרחב היא תנועה של סקרנות וחקירה, המכוונת לאפשרויות קיום חדשות של צמיחה, ידע, זהות וחופש. הנוכחות הפיזית, ובעטיה גם הידע והביטחון שנרכשו סייעו לנשים להפוך את שדות האימונים ממרחב ל"מקום"¹⁶, שגבולותיו גמישים ונזילים ומשתרעים על פני העולם כולו.

איילה: בלונדון זאת הייתה פעם ראשונה שרצתי בחו"ל... חשתי מאוד לרוץ במקום זר... זה היה מופלא, כולם בירכו אותי ונפנו לי, כולם אחים למסלול. היום, אני רצה כבר בכל מקום בעולם בלי בעיה. לוקחת מפה, ויוצאת מהמלון, בודקת כיוונים, מתי זורחת השמש, אושר.

מיכל: לכל מקום שאני נוסעת, קודם אני בודקת, איפה אפשר לרוץ או לשחות. אם יש פארק ליד או בריכה. רק אז אני מזמינה מלון... כבר מכירה מסלולי ריצה בחו"ל כמעט כמו בארץ.

נוכחות הנשים והפיכת המרחב ל"מקום" מזמנות גם מפגש וחיבור עם הטבע.

איילה: ביום חמישי, רצתי בשטח הפתוח ופגשתי סייח צמוד לסוס שעמד בשביל וזכיתי להגניב לו ליטוף במצח, תוך כדי הריצה גם בהלוך וגם בחזור... הריצה בטבע מעניקה לי רגעים של אושר טהור ומזוקק.

¹⁶ דה סרטו (De Certeau, 2005), טען כי בניגוד לערטילאיות האפשרית של המונח "מרחב", המונח "מקום" הוא "מרחב" שניתן לקשור ולזהות אותו עם נוכחות אנושית מסוימת. כך ה"פוליטיקה של המקום" היא סימון יחסי הכוח המתקיימים במקום, כלומר מי נתפס כשייך למקום ומהווה חלק בלתי נפרד ממנו, ומי מכיר את כללי ההתנהגות של המקום ושולט בקודים התרבותיים המאפיינים אותו.

רוחמה : בריצה הקבוצתית בשער הגיא... בשבילי עד עכשיו שער הגיא, דרך בורמה, היו שייכים לאיזו מלחמה, לא? איך אני קשורה לזה?... והריח המשגע באוויר, זאת הייתה חוויה חושנית והתחברות לטבע.

מלבד חציית הגבולות המרחביים, נראה כי נוכחותן של הנשים בטבע, המזוהה מטפורית עם האישה, אך מרחביו נכבשו בידי גברים, מצליחה לערער את הדיכוטומיה של טבע-תרבות, אישה-גבר, פרטי-ציבורי, ומזמנת לנשים חלק בהוויה שהייתה שמורה בעיקרה לגברים.

מרחבים סימבוליים

נוסף על המעברים במרחב החומרי, ההתנסות המגופנת מובילה גם למעברים במרחבים סימבוליים. אלו בתורם מכוננים ידע מגדרי ופוליטי חלופי ותורמים להתמקמות מחודשת של הנשים גם במרחבים אינטימיים ותעסוקתיים ובמרחבי ידע.

”בעלי הולך עם דגל”

השתתפות הנשים בשדה הסבולת כרוכה בהיעדרן מהבית בשל שעות רבות של אימונים במהלך ימות השבוע ובעיקר בסופי השבוע. היעדרות זאת מלווה לעתים תכופות בעימותים ובקשיים מבית. לאחר שאלו מצאו את פתרונם (בן דורי וקמפ, 2019), מסתמן בקרב הבעלים נוהג של הצגת הישגי הנשים על כל במה ציבורית אפשרית.

ריס : הבעל שלי... הולך עם דגל, "אשתי... איש ברזל!"... מעלה בפייסבוק את התוצאות שלי ומה עשיתי.

רוני : כמעט בכל שיחה שבעלי עשה, גם עם אנשים שלא ידעו עליי כלום... קודם כול הוא היה אומר שאני רצה מרתונים. היה בזה כביכול גם איזה רווח בשבילו שאשתו מרתוניסטית... בהתחלה זה הרגיו אותי אבל אחר כך הבנתי שזה חשוב לו והוא אפילו קצת משוויץ בי.

בחירת הבעל להתגאות בהישגיה של אשתו יכולה להתפרש כתמיכה חשובה והכרחית וכהכרה בפועלה. אולם הדפוס החוזר אצל רוב הבעלים המציגים את הישגי נשותיהן לראווה הוא לדעתנו אמירה: "תראו איך הצלחתי". בחברה שבה שיח צעירות, אידאל נשיות, הישגיות והרואיות הם סמלי סטטוס מוערכים, בן הזוג מאדיר את הגבריות שלו בעזרת הישגי האישה שאתו. פנייתו לקהל היא בגדר הצהרה על ההצלחה שלו, לא פחות מאשר על שלה, בבחינת "ראו מה זה אומר עליי: הצלחתי להשיג אישה אטרקטיבית העונה לכללי האידאל הנשי. היא מוצקה, חטובה והיא שלי!". האישה בתורה משתפת פעולה עם גישה זאת כמהלך אסטרטגי המאפשר לה את "פעולת הדיבור", הן בשדה הסבולת והן במרחב הזוגיות.

”זה שאני עושה את זה, זה כמעט כאילו הוא”

כאשר ביקשנו להבין כיצד מגיבה הסביבה הקרובה לפעילותן של הנשים, עלה גם קול ההורים. תגובותיהם נחלקו באופן מובהק בין דאגת האם לבין גילויי אהדה והערכה מצד האב. **ג'ורג'ט** [יועצת ארגונית ומרתוניסטית]: אימא שלי, כל פעם שאני אומרת לה שרצתי 20 קילומטר, אומרת: "אוי שתהיי לי בריאה, למה? לא חבל על הגוף שלך? זה מסוכן, לא בריא, לא בשבילך".

מנגד, היו שתיארו את תגובות האב כהפך המוחלט, כנעות בין שותפות, הערצה וליווי.
ריס: צלצלתי כל פעם לאבא שלי ודיברנו על זה כי הוא עצמו גם היה רץ [...] הוא מתגאה בי מאוד, שמעתי מכל מיני אנשים שהוא מספר על המרוצים ועל הגביעים שלי.

איבון: אבא שלי הוא מעריץ מס' 1 [...] היינו נוסעים לחופשה משפחתית, לארוחת בוקר... הייתי מגיעה אחרי הריצה, אף אחד לא התעניין חוץ ממנו. היה קורא לקילומטר "קליקס". תמיד שאל אותי "כמה קליקס רצת הבוקר?". הוא בא אתי למרתון בוסטון, לעודד. הוא ממש מתלהב...

רוני: אבא שלי גאה נקודתית! [...] הוא עושה הרבה בדיחות, הוא ישאל אותי "כמה K רצת?" אני אגיד "30 קילומטר", הוא יגיד "מה אין לך כסף לאוטו? צריכה כסף לדלק?". הוא ספורטאי בעצמו, בן 70 ומשהו, רץ, שוחה..., הוא כבר לעולם לא ירוץ למרתון אבל זה שאני עושה את זה, זה כמעט כאילו הוא.

תגובת האם עשויה להיות קשורה בכך שהיא מתפקדת לתפקידה המגדרי, ובדאגתה לבתה היא נוהגת כפי שעל "אימא טובה" לנהוג. אולם הניסיון לעמוד על ההבדל בין תגובות האב לבין תגובות האם מעיד שהאם אינה יכולה להציע דבר מלבד דאגה.

ריס: ואימא שלי בכלל לא הבינה מה זה בדיוק, ולא התחברה, רק דאגה. היא הייתה אומרת "יפה", אבל לא ממש מעורב.

נראה כי האם חסרה את ההביטוס של שדה זה, ועל כן מתקשה להתחבר להוויה של ספורט הסבולת ואינה יכולה להזדהות עם בתה או לתמוך בה. לעומתה, ג'ורג'ט מתארת את האב כמי שקרוב יותר לעולם הספורט ומבין את עולם התוכן הקשור בו.

ג'ורג'ט: אני לא יודעת אם זה בגלל שהוא מבין יותר, אולי... כי הוא פיזית התנסה בדברים יותר מאתגרים.

וכך, בין אם האב קרוב לענפי ספורט אחרים ובין אם לאו, הוא הופך לשותף ובר-שיח, ועובדה זאת פותחת פתח לתקשורת בין-דורית חדשה שבה הבת, השואלת רכיבים המשויכים לזהות הגברית, הופכת ל"בתו של אביה" ונושאת מורשת של גבריות המאפשרת להם שפה משותפת. היא עושה משהו שהוא יודע להעריך ולכבד, והוא מצדו יכול להתגבר על "הארגון המגדרי הראוי" של מה בנות צריכות להיות כדי שיהיה מי שימשיך אותו, אפילו באופן מטפורי בלבד, כפי שאמרה רוני, "זה שאני עושה את זה – זה כמעט כאילו הוא".

בהמשך לפרשנות זאת נבקש לטעון כי בחיבור החדש שנוצר בין הבת לבין אביה, האימהות מזהות את הרגע שבו הבת מדירה את עצמה ממודל הנשיות שהן מגלמות, ובמצב זה יש מיידה לא מבוטלת של עלבון או פחד מפני התרחקות, המגולמים בדאגה ובחרדה גדולה. מן הראיונות אף עולה כי הזמן שהקדישו הנשים לשיחה על הקשר עם אביהן היה ארוך משמעותית מזה שהוקדש לאימהותיהן, והכיל ביטויי קרבה ואהדה רבים יותר.

בהמשך לכך, אחת השאלות שהפנינו לכל הנשים הייתה: "האם בילדותך, בנערוּתך או בבגרותך היה לך מודל השראה כלשהו?". בקריאה חוזרת של התמלילים עלה כי כל הנשים התמהמהו בתשובתן. שתיים בלבד אמרו: "אימא שלי" ואילו רובן הגיבו באופן דומה.

מיכל: לא יודעת... לא חשבתי על זה אף פעם.

צילה: מודל השראה? שאלה מעניינת... לא יודעת לענות עליה כרגע.

הניסיון לברר לעומק מדוע הן הגיבו כך הסתיים באמירה :

אריקה : ...חושבת שעד איזה שהוא גיל אימא שלי הייתה ה... אבל מהר מאוד הבנתי שבעצם היא... היא לא מספיק אמממ, אז בקיצור... לא, לא היה לי מישהו שהסתכלתי עליו.

על רקע היעדר הביטוס דומה ומושא השראה כלשהו, אפשר לראות בכוונתן של הנשים לרוץ, לרכוב ולשחות את חייהן הכרעה נגד הנשיות כפי שהיא מגולמת על-ידי האם, ובחירה בנרטיב אחר המזוהה באופן מסורתי כגברי. בחירה זאת מספקת לבת הכרה, הערכה וכבוד מצד האב, ומשנה את הדיאדה המסורתית של בת-אם ויוצרת ערוצי תקשורת ותכנים חדשים.

"היה לה חומר גלם בבית"

תגובות הילדים למהלך חיים שבהם הספורט הוא מרכזי, מוצגות כרצף תהליכי שראשיתו בוושה, וסופו קבלה והערכה עד כדי מינוף השינוי לטובתם. נראה כי העובדה שאימם נראית ומתנהגת אחרת מהאימהות של חבריהם, מאיימת על מה שהם מבינים כ"סדר חברתי נורמטיבי" ועל האופן שבו "אימא צריכה להתנהג ולהיראות", ומעלה אצלם חשש לתיוג שלילי.

רוני [על בקשתן של בנותיה]: "אל תבואי לבית הספר עם בגדי ספורט ועם הכובע הזה".

מיכל [על בקשתו של בנה]: "די, אל תדברי על הספורט שלך כשהחברים שלי באים".

איבון [על תגובת בנה]: לא נוח לו שאני חוזרת מריצה והחברים שלו נמצאים ואני בבגדי ריצה, הוא לא אוהב את זה.

בהמשך הדרך, לאחר שסיימו מרתון, איש ברזל או אולטרה-מרתון, מתהווה מרחב סמכות חדש של האישה מול ילדיה, המוביל לשינוי האופן שבו תופסים הילדים את האם.

נעמי : "אימא, בואי לתת הרצאה על המרתון בבית ספר".

אלומה : היום הבן שלי קודם כול... יספר שהוא נוסע עם אימא שלו למרתון ה-20 שלה... כשמדברים על ריצה הוא תמיד מפנה אליי חברים שלו שיש להם שאלות... וכשהבן שלי היה צריך להכין הרצאה בקורס קצינים הוא עשה הרצאה עליי, על איירון וומן.

בנוסף, העובדה שהעצימות והסבולת הנדרשות מן הגוף בזירה הזאת אינן מבדילות בין נשים לגברים, מאפשרת, לדברי הנשים, שותפות לדרך, "אחוות לוחמים" ושוויון מגדרי.

איבון : בספורט הזה יש מן קו משווה כזה, כולם מתאמנים, לכולם קשה כמעט אותו דבר.

רוני : כשאני רצה אני הכי חשופה, דרך הנקבוביות של הזיעה [...] יוצאים כל הסודות... זה יוצר סוג של חברויות בין אנשים שרצים יחד... כמו בצבא, כמו בקרב... סוג של בונדינג [...] זר לא יבין זאת... לא משנה גבר, אישה, צעיר, מבוגר, מה שחשוב זה היכולת לשרוד את הריצה והרכיבה יחד. הרבה פעמים אתה רץ או רוכב עם אנשים ובכלל לא יודע מה העיסוק המקצועי שלהם. אתה פשוט יודע באיזה קצב הם, ואם זה מתאים לך לאימון.

האופן שבו החברה מצמידה לפעילויות פנאי אלו תגי יוקרה, כגון יצרניות, הישגיות והרואיות, עולה בקנה אחד עם ה"אתיקה הפרוטסטנטית" (ובר, 1984) ועם תפיסות פטריארכליות וקפיטליסטיות באשר להצלחה, לנחישות ולעמידה במשימות. היוקרה וההרואיות הנלוות לספורט הסבולת מאדירות את מקומן החברתי של הנשים ומטשטשות את מקומן המגדרי. תפיסות אלו מחלחלות גם דרך תגובות חבריהם של הילדים ומשפיעות גם על הילדים עצמם.

רוני : החברות של הבנות שלי מעריצות אותי... חושבות שאני מלכת העולם.

אלומה : כשהחברים שלהם באים הביתה הם אומרים "אה, את האיירון מן? כבוד!" והבן שלי כתב בפייסבוק שלו "אימא שלי תותחית, סיימה עכשיו איירון מן בגרמניה". היו 140 לייקים.

אריקה : הבן שלי בחר אותי כדמות שהוא מעריץ לעבודת שורשים... בגיל 12 הוא כתב שהאישה שהוא מעריץ זאת אימא שלו. זאת בדיוק הייתה השנה שעשיתי את המרתון, והוא ראה את ההתגייסות, את המחויבות שלי, את זה שאני יוצאת לרוץ בגשם וכשיש בחוץ 200 מעלות. ואת יודעת ילדים קולטים יותר ממבוגרים...

נראה כי הנשים הופכות למקור השראה ומצליחות לייצר לעצמן מקור כוח חדש מול ילדיהן, וכוח זה יוצר חיבור נוסף ופוחח ערוץ תקשורת חדש עם הילדים.

מיכל : הבן שלי הולך לגיבוש סירות אז הוא בא אליי שארוץ אתו, שאכוון אותו.

ג'ורג'ט : אני לא יושבת על הספה ואומרת את הקלישאה "אם אתה רק תרצה אתה יכול" אני יודעת מה כרוך בזה... מבינה במאמץ והתאוששות, סבולת, קצב ופציעות.

ריס : כך שהבת שלי בבגרויות, ואת עבודת הסיום שלה היא עשתה על לחצים של נשים רצות למרחקים ארוכים ולא מצאה שום חומר, אבל היה לה חומר גלם בבית.

נוסף על כך שהפרקטיקה, הידע והסמכות הופכים למקור כוח חדש, הם תורמים לערעור טריטוריות של תפקידים הנתפסים כגבריים, ולשינוי בתוכן האימהות של הנשים, המכיל כעת תפקידי חניכה שהיו מזוהים עם האב. באנלוגיה לפעילות הנפוצה של לימוד רכיבה על אופניים, המזוהה מסורתית עם תפקידו של האב, האם נעשית כעת בת-סמכא לתפקידים אלו.

"הבוס שלי מעריץ אותי"

הישגיות, התמדה, יעדים, התמודדות עם קשיים ויצרנות, כערכים מרכזיים בשוק העבודה הקפיטליסטי, פוגשים מאפיינים דומים בספורט הסבולת ומייצרים מוטיב של כבוד והערכה החוזר על עצמו.

רוני : הבוס שלי מעריץ אותי, חושב שזה שאני מרתוניסטית בנוסף לכל המעלות שלי... אם הוא היה צריך לכתוב את הרזומה שלי... מבטיחה לך שזה היה שם.

יעלי ואלומה ציינו את נטיית המעסיקים להתהדר בהישגיהן בספורט.

יעלי : כבר בריאיון עבודה, הוא אמר "אני מתחיל מוקדם", ואמרתי "סביר שאני יותר מוקדם". ואז בדיוק התאמנתי ל-100 קילומטר ולאיש כזה מטכ"ליסט שחושב שהוא מְשֻׁנָּה לאלוהים, זה היה סוג של

שוק. הוא משתמש בזה כשזה משרת אותו, למשל כשהוא רוצה להשווץ ב-board... את יודעת שיש להם small talk בהתחלה אז הוא אומר להם "תראו אותה היא כבר רצה 100".

אלומה : באנו לפגישת שיווק עם לקוח, אני והבוסית שלי, והיא אומרת לו... "היא עשתה איירון מן", ואני אומרת לה "מה זה רלוונטי, באנו בענייני עבודה"... היא מאוד גאה בי.

על יסוד הדמיון בין ערכי שוק העבודה לבין ספורט הסבולת, אנו מבקשות לטעון כי בדומה לבעלים, נטיית המעסיקים להתהדר בהישגי הנשים נועדה להעביר לעולם שני מסרים. מסר אחד משדר ש"כדאי לעשות אתנו עסקים, כי כוח האדם שלנו, אף שאלו נשים, הוא בעל מאפיינים גבריים, ועל כן הוא משובח ורציני". מסר נוסף עניינו ניכוס והאצלה של התהילה במידה מסוימת גם למנהל עצמו, בבחינת "ראו איך השכלתי לבחור ולהקיף את עצמי במיטב העובדות".

עוד אפשר לומר כי פעילות הפנאי של הנשים בזירת הסבולת מיתרגמת להון סימבולי הניתן להמרה בשוק העבודה.

מיה [מנכ"לית חברת הייטק]: בביקור הראשון שלי במשרדים בארצות הברית, ביקשו ממני להעביר הרצאה טכנולוגית... תחום חדש לי לגמרי. בניתי הרצאה המבוססת על "10 שיעורים שלמדתי על עולם הריצה והסטארט-אפ"... התקבל מאוד טוב [...] בישיבות... הבוס שלי [...] אומר "כמו שמיה לימדה אותנו בהרצאה על המרתון", או כשאני מדברת אתו על בעיה אז הוא אומר לי "טוב, את יודעת אנחנו פה לאולטרה-מרתון, נכון?"

נוסף על ההכרה וההערכה שההון הסימבולי מייצר, הוא גם סמל סטטוס שבעזרתו אפשר למקסם את הסיכויים בשוק העבודה.

מיכל : בוודאי שאני מציינת את זה בקורות חיים... זה תמיד משפיע לטובה.

לסיכום, אפשר לטעון כי הדמיון הרב בין ערכי שוק העבודה לבין עולם הסבולת מאפשר לנשים לשפר את מיקומן החברתי והכלכלי בשוק העבודה. מנגד, עולה דפוס שבו מקום העבודה מחלט לצרכיו הוא את התהילה הנלווית לפעילות האתגרית של הנשים.

"ידע הוא כוח"

עולמות התוכן שהאישה נחשפת אליהם הם מגוונים ומתפרסים על תחומים רבים, למן ההיסטוריה של ספורט הסבולת, דרך פיזיולוגיה של הגוף, תורת האימון, תזונה, התאוששות וטיפול בפציעות ספורט, ועד תיקון תקר בגלגל האופניים, התעדכנות בתחזית עוצמת הרוחות וגובה הגלים וקריאת מפות טופוגרפיות. בעבור כל הנשים המרואיינות, עולמות תוכן אלו היו חדשים ורחוקים מרחק רב מהוויית החיים שלהן.

יעל [על תקלה באימון]: ידעתי להחליף פנצ'ר? ממש לא, מאיפה? אם הייתה תקלה באופניים... או שאבא שלי היה מתקן פנצ'רים או אחי. אבל כשמתחילים לרכב רציני אין ברירה, חייבת ללמוד לעשות את זה לבד, כי את רוכבת כל כך הרבה שעות וכל כך רחוק ולפעמים את... לגמרי לבד, אז אין אופציה אחרת חוץ מללמוד איך עושים את זה.

ידע זה הופך לנחלתן של הנשים, מעשיר את ארגז הכלים שלהן ומערער את השתייכותו ה"טבעית" לשמורה הגברית. נוסף על ידע קונקרטי שהן צוברות בתחומים השונים של ספורט הסבולת, ראוי להתעכב על חשיפתן לעקרונותיה של תזונת ספורט, השונים עד מאוד מאלו שהן הורגלו אליהם עד כה. **נעמי**: כבר לא אוכלת לחם קל או יוגורטים 0 אחוז... קודם הייתי סופרת קלוריות. והיום ממש לא. אחוזי שומן זה המשחק של הספורטאים. המשקל הוא לא הפקטור, אלא אחוזי השומן בגוף ואחוז שריר, ובשביל לייצר שריר צריך לאכול, ממש לאכול, לא חסה.

ההבנה כי יש לתת לגוף ולא לחסוך ממנו היא חוויה מכוננת אצל רוב הנשים. על מנת שהגוף יצליח לעמוד במשימות יש לאכול, ובחלק מהאימונים אף לאכול הרבה. זה אותו גוף שהמסרים והייצוגים התרבותיים מסמנים כגוף שיש לרסן, לחסוך ממנו ולנהל אותו על מנת שימשיך במרדף חסר סיכוי אחר דימויי הגוף והנשיות האידאליים. ואולם, כעת מתברר לנשים כי יש לכבד את הגוף ולטפח אותו, כדי שתוכלנה ליהנות מן התגמולים שגוף מוזן יכול לתת. "פחמימות" אינה עוד מילה גסה, ועובדה זאת עצמה היא מעין מהפכה תודעתית המובילה לדיאלוג אחר עם הגוף.

יעל: תמיד היה לי דימוי גוף של over משקל[...] זה לא שהפכתי להיות דקיקה..., אני עדיין אישה גדולה. אבל הגוף הופך להיות מאוד חזק... אז מה אם הוא לא נראה כמו שאני רוצה... הוא מאפשר לי לעשות דברים נהדרים. אני אוהבת את הגוף שלי יותר מפעם... השלמתי אתו.

שלב זה שבו זיהו הנשים את הגוף שלהן כשותף ולא כאויב וניהלו אתו דיאלוג של כבוד, הוא בעל ערך בתפיסת ה"עצמי" שלהן, ומן ההיבט הפמיניסטי – הוא שינוי פוליטי רב-ערך.

עוד עולה מן הראיונות כי עולם הסבולת היה זר לכלל הנשים, רחוק מעולם ההתנסויות שלהן. הידע שלהן על עולם זה הצטמצם לדימויים כגון "הטובים לטיס" או "מה לי ולטריאתלון". כל הנשים סיפרו כי למדו על עולם זה תוך כדי אימוני הספורט, וצברו ידע מקריאה בפורומים מקצועיים ברשת ומדיאלוג עם קהילת הספורטאים סביבן. אלא שרובן לא הסתפקו בכך, ורבות מהן פנו למסגרות פורמליות ללימוד מקצועות הספורט, כגון מכון וינגייט או קמפוס "שיאים" באוניברסיטת תל אביב, כדי לרכוש ידע מעמיק בתחום.

מיה: הלכתי לעשות תעודה בווינגייט... של מדריך לריצות ארוכות. לא מתוך כוונה שזה יהיה מקצוע ממש עיקרי... אמרתי "נלמד"... היה לי חסרים של הבנה מדעית של מה קורה עם הגוף בריצה.

יעל: עשיתי קורס מאמני ריצות ארוכות ועשיתי את זה... בשבילי, אבל ביום שסיימתי פונה אליי מישהי ואומרת "אני רוצה שתעשי עליי סטאז' אישי", והמאמן שלי אומר לי "טוב בסדר, מה את עושה עם התעודה. אולי תפתחי לנו קבוצת ריצה?".

"ידע הוא כוח", וככזה הוא מאפשר לנשים אוריינות במרחב הסבולת ומייצר הזדמנויות תעסוקה חדשות ומקורות הכנסה נוספים. קריירה שנייה אינה מעניינה של מאמר זה, אולם חשוב לציין כי כמה מן הנשים שהשתתפו במחקר, הצליחו להמיר את ניסיוןן בספורט ואת הידע שצברו לכדי תעסוקה ששכר בצדה.

מעבר לתרומה האישית לנשים בתהליך רכישת הידע, נראה כי התנסותן חושפת אותן לכך שהידע הקיים אינו בהכרח רלוונטי לנשים.

איבון: אין הרבה מחקר על נשים בספורט ואחד הדברים [...] בנושא של העמסת פחמימות... כל המחקרים נעשו על גברים ולכן הניחו שזה אותו דבר גם לגבי נשים [...] אבל נשים לא מגיעות לסופר

קומפנסציה [להחזר של מסת השריר] ואצלן זה תלוי מאוד בעיתוי של המחזור. נשים שעושות העמסת פחמימות בזמן מסוים של המחזור לא תחוה את זה כמעט, ולכן היום ההמלצה לנשים היא... "העמסה מתונה" שקצת כן, אבל לא יותר, כי לשרירים אין מסוגלות לפרק את זה. הם מתפקדים אחרת. השרירים לא יכולים לעכל עומס כזה וזה סתם מגביל... אני מדברת על זה כי זה לא מפורסם ומאמנים כמעט לא מתייחסים לזה שהגוף הנשי מצריך התייחסות אחרת.

מיה : כשהתחלתי לכתוב בפורום ריצה לנשים, זה היה מהמקום שלא היה שום דבר... באמצעי התקשורת על ספורט הסבולת לנשים... נכון שיש מחקרים פיזיולוגים שצריך להסתכל עליהם בערבון מוגבל כי אנחנו שונות, ויש מעט מאוד מחקרים פיזיולוגים שמתייחסים לנשים ואני כותבת על זה ומעלה את מה שקורה לנו הנשים בספורט, אבל יש גם את המקום המנטלי התמיכה החברתית הסביבתית, ושם זה בפירוש הגיע מהמקום שמה שלא קיים, אז מייצרים ידע על איך להתנהל בתוך זה.

אם כן, פעילותן של הנשים תורמת לפירוק של הידע הקיים ויוצרת ידע חדש. ידע זה מעשיר את הידע הקיים על ספורט הסבולת ומייצר מקום ייחודי עבור נשים בשדה זה. הוספת הידע והתאמתו לצורכיהן של נשים הוא בבחינת מעשה המשליך על חייהן של נשים רבות ומאפשר להן למצות את השתתפותן בזירה זאת בדרך המיטבית.

דיון ומסקנות

מה עושות נשים בספורט הסבולת בישראל, זירה שבה מעוצבת ומנוסחת גבריות? כיצד הן חוות את פעילותן הפיזית וכיצד ההתנסות הזאת משפיעה על תפיסותיהן בנוגע למגדר ולמרחב? ממצאי המחקר שופכים אור על הדואליות של זירת ספורט הסבולת כזירה גברית אתגרית מצד אחד, ומן הצד האחר כזירה המאפשרת לנשים להשתתף, לערער את השליטה הגברית בזירה זאת ולאתגר את השיח ההגמוני על מרחב, ידע ומגדר.

הממצא המרכזי העולה מן המחקר הוא שאף שספורט הסבולת מעמת את הנשים עם סדר מרחבי וחברתי ממוגדר, הוא זה שגם מאפשר להן פסקי זמן המשהים זמנית את ההסדרים האלו והפרעות המשבשות את הסדר המגדרי הרווח בהם. השהיות ושיבושים אלו נעוצים הן בשיח המריטוקרטי ובשיח ה"עצמי", האופייניים לזירה זאת, והן בגוף ויכולותיו, כמשתנה מרכזי המאפשר לנשים להתגבר על שוליותן ההתחלתית בזירת הספורט האתגרי. השילוב של אלו מאפשר לספורטאיות לעבור תהליך של חקירה וערעור, המלווים בניסיון להתמקם מחדש בסדר המרחבי ובסדר המגדרי.

עוד עולה מן הראיונות כי שוליותן של הנשים בספורט הסבולת באה לידי ביטוי בהיעדר ידע כלשהו על מרחב תרבותי זה, בהיעדר אוריינות מרחבית הנדרשת לפעילות הזאת ובהיעדר מושאי השראה ונרטיב נשי קולקטיבי שעליו הן יכולות להישען. חסרים אלו מנסחים מצד אחד את אופציות ההשתתפות במרחב תוך כדי ההישענות על מונחי השיח הצבאי והגברי, ובד בבד, מצמיחים בעבורן אפשרויות קיום חדשות.

ההדהוד של תפיסות פטריארכליות וקפיטליסטיות של הצלחה, הישגיות ועמידה במשימות בספורט הסבולת, מאפשר למשתתפות המחקר גם מעבר של חציית גבולות, החותר תחת תפיסות "נורמטיביות" ממוגדרות המסמנות שייכות מרחבית, תפקידי הורות מגדריים ומוביל לפירוק של ידע הגמוני עיוור למגדר. גורמים אלו מאפשרים לנשים לקבל לגיטימציה הן להתמקמות מחדש

במרחב האינטימי והתעסוקתי והן ליצירת מרחבים חדשים של ידע וכוח. בנוסף, נראה כי נוצר כאן נרטיב אחר של נשיות ואימהות הטעון ברכיבים המזוהים כגבריים ונתפסים כבעלי ערך חברתי גבוה. נרטיב זה מסביר את יכולתן של הנשים לתרגם את פעילותן הספורטיבית להון תרבותי מצטבר שיש לו השלכות על מיקומן החברתי, המשפחתי והתעסוקתי, והוא רב-ערך מבחינה פוליטית. תשומת הלב אל המרחב הפיזי והסימבולי כמבני משמעות, ואל פעילויות מגופנות של ספורטאיות הסבולת מנקודת מוצא פנומנולוגית, מעידה על בחירתן של הנשים הנובעת מהחלטה פעילה, והיא חלק מן הרכיבים של ה"סוכנות האנושית האישיית". החלטה פעילה זאת מאפשרת לנשים להיות "דיירות המרחב", להכשיר את המרחבים הללו לקיומן ולנוכחותן ולהפוך אותם ל"מקום" עבורן. הימצאותן במרחב מאפשרת לנשים להיות חלק בלתי נפרד מן החוויה וההוויה שהייתה שמורה עד כה לגברים בלבד, לכתוב את המסע שלהן, את ההיסטוריה והמורשת שלהן, ולהטביע את עקבותיהן גם במרחבים אלו. תנועה זאת משנה במחי יד את המשמעות של המרחב מ"מקום שלהם" ל"מקום גם שלנו". היא משנה את משמעותן של קטגוריות חברתיות מקובלות ואת הזהויות המתעצבות במסגרת המרחב. בהמשך לדבריה של יאנג (Young, 1990), "הגוף עושה סינתזה של הסובב אותו, ויותר מזה הוא עושה סינתזה של עצמו" (עמ' 38), אנו מבקשות להפוך את סדר המילים במשפט מבלי להפחית מחשיבות שני חלקיו ולומר: "הגוף עושה סינתזה של עצמו, ויותר מזה הוא עושה סינתזה של הסובב אותו".

מקורות

- באטלר, ג' (1990). צרות של מגדר. בתוך נ' ינאי, ת' אלואר, א' לובין וח' נווה (עורכות), **דרכים לחשיבה פמיניסטית** (עמ' 337-352). רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.
- בן דורי, ס' וקמפ, א' (2019). "מה רע בפילאטיס פעמיים בשבוע?" בחינה ביקורתית של מגדור גיל ה-מעבר בספורט הסבולת. **מגמות, נד(2)**, 23-46.
- גבתון, ד' (2001). תיאוריה המעוגנת בשדה: משמעות תהליך ניתוח הנתונים ובניית התיאוריה במחקר איכותני. בתוך נ' צבר-בן יהושע (עורכת), **מסורות וזרמים במחקר האיכותני** (עמ' 227-195). תל אביב: דביר.
- גלילי, י', לידור, ר' ובן-פורת, א' (2009). **במגרש המשחקים: ספורט וחברה בתחילת האלף השלישי** (עמ' 46-63). רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.
- דה בובאר, ס' (2001). **המין השני: כרך ראשון - העובדות והמיתוסים** (תרגום: ש' פרמינגר). תל אביב: בבל. (נדפס לראשונה ב-1949)
- הרצוג, א' ולב, א' (2015). "זה גברת או אדון?" ערעור גבולות מגדריים במכון הכושר. בתוך י' גלילי, מ' לוי וא' תמיר (עורכים), **ספורט ומגדר בחברה הישראלית: מאפיינים, זהויות וייצוגים**. הרצליה: המרכז הבינתחומי.
- ובר, מ' (1984). **האתיקה הפרוטסטנטית ורוח הקפיטליזם**. תל אביב: עם עובד.
- להב-רז, י' ורזניק, ש' (2006). משחק החופש – הפועל בנות סחי'נין בכדורגל. **בתנועה – כתב עת למדעי החינוך הגופני והספורט**, 110-88. <https://www.wincol.ac.il/wincol.ac.il/originals/hofesh.pdf>
- רביקוביץ, ד' (1995). **כל השירים עד כה**. תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
- שקדי, א' (2003). **מילים המנסות לגעת**. תל אביב: אוניברסיטת תל אביב, רמות.

- Allen-Collinson, J. (2011). Feminist phenomenology and the woman in the running body. *Sport, ethics and philosophy*, 5(3), 297-313.
- Andrews, D. L., & Silk, M. (2012). Sport and neoliberal conjuncture: Complicating the consensus. In D. L. Andrews & M. L. Silk (Eds), *Sport and neoliberalism: Politics, consumption, and culture* (pp. 1-19). Philadelphia, PA: Temple University Press.
- Bale, J. (1993). The spatial development of the modern stadium. *International Review for the Sociology of Sport* 28(2-3), 121-133.
- Cronan, K. M., & Scott, D. (2008). Triathlon and women's narratives of bodies and sport. *Leisure Sciences*, 30, 17-34.
- De Certeau, M., & Randall, S. (2005). Walking in the City. In R. Guins & O. Z. Cruz (Eds.), *Popular culture: A reader* (pp. 449-461). London, England: Sage.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison* (A. Sheridan, trans.). New York, NY: Random House.
- Foucault, M. (2008). "Panopticism" from discipline & punish: The birth of the prison. *Race/Ethnicity: Multidisciplinary Global Contexts*, 2(1), 1-12.
- Fuller, M. G., & Löw, M. (2017). Introduction: An invitation to spatial sociology. *Current Sociology*, 65(4), 469-491.
- Fusco, C. (2000, November, 8-11). *Women's locker rooms: Spaces of social (in)justice?* [Paper presentation]. North American Society for the Sociology of Sport Conference, Colorado Springs, CO.
- Hargreaves, J. (2013). *Heroines of sport: The politics of difference and identity*. London, England: Routledge.
- Heim LaFrombois, M. E. (2019). (Re)Producing and challenging gender in and through urban space: Women bicyclists' experiences in Chicago. *Gender, Place & Culture*, 26(5), 659-679.
- Heywood, L., & Dworkin, S. L. (2003). *Built to win: The female athlete as cultural icon*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Johnston, L. (1998). Reading the sexed bodies and spaces of gyms. In H. Nast & S. Pile (Eds.), *Places through the body* (pp. 244-262). New York, NY: Routledge.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space* (D. Nicholson-Smith, Trans., 2nd ed.). Malden, MA: Blackwell.
- Maguire, J. S. (2002). Body lessons: Fitness publishing and the cultural production of the fitness consumer. *International Review for the Sociology of Sport*, 37(3-4), 449-464.
- Markula, P. (2003). The technologies of the self: Sport, feminism, and Foucault. *Sociology of Sport Journal*, 20(2), 87-107.
- Massey, D. (2005). *For space*. London, England: Sage.

- Merleau-Ponty, M. (2001). *Phenomenology of perception* (C. Smith, Trans.). London, England: Routledge & Kegan Paul.
- Pfister G. (2012). It's never too late to win – sporting activities and performances of ageing women. *Sport in Society*, 15(3), 369-384.
- Schultz, J. (2011). Caster Semenya and the "Question of Too": Sex testing in elite women's sport and the issue of advantage. *Quest*, 63(2), 228-243.
- Scraton, S., & Flintoff, A. (2013). Gender, feminist theory and sport. In D. Andrews & B. Carrington (Eds.), *A companion to sport* (pp. 96-112). Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell.
- Soja, E. (2010). *Seeking spatial justice*. Minneapolis, MN: University of Minnesota press.
- Sykes, H. (2006). Queering theories of sexuality in sport studies. In J. Caudwell (Ed.), *Sport, sexualities and queer theory* (pp. 13-32). London, England: Routledge.
- Van Ingen, C. (2004). Therapeutic landscapes and the regulated body in the Toronto front runners. *Sociology of Sport Journal*, 21(3), 253-269.
- Woodward, K. (2008). Hanging out and hanging about: Insider/outsider research in the sport of boxing. *Ethnography*, 9(4), 536-561.
- Yearwood, G. (2018). Playing without power: Black male NCAA student-athletes living with structural racism. *Transforming Anthropology*, 26(1), 18-35.
- Young, I. M. (1990). *Throwing like a girl*. Bloomington, IN: Indiana Press.